

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Dick van den Toorn

Voor deze rubriek bezoek ik acteur en verzamelaar Dick van den Toorn in Amsterdam. Bij binnenkomst in zijn comfortabele appartement valt mijn oog onmiddellijk op een enorm schilderij van August Walla (1936-2001). Het prominent opgehangen werk is niet makkelijk toegankelijk met de vele teksten en vreemde tekens, maar wel erg typerend voor deze outsider kunstenaar. Van den Toorn is onder meer bekend als acteur in de VPRO televisieserie Loenatik en van televisieprogramma's van Wim T. Schippers. Hoewel hij druk is met repetities in het Rotterdamse Theater voor een nieuwe familievoorstelling waarin verschillende sprookjes vrijelijk met elkaar worden vermengd tot één fantasierijke voorstelling, maakt hij tijd voor me vrij. Van den Toorn, die houdt van de absurdistische stijl van Kamagurka, zegt me "Ik houd ervan om te ontregelen" en dat verbaast me niets; als ik nog denk aan zijn erotische gegoochel op 'De Parade' in Amsterdam.

Verzamelen

Hoewel hij als kind al posters en kaarten van kunstwerken verzamelde om ze ingelijst en wel op te hangen in zijn kamer, toonde hij aanvankelijk verder geen belangstelling voor de beeldende kunst. Hij trad liever in de voetsporen van zijn moeder die actrice is. Zijn oudere broer, Joost van den Toorn werd beeldend kunstenaar. Later raakte hij door hem toch weer geïnteresseerd; eerst in primitieve kunst en de pop art van Milan Kunc (1944). Zo nu en dan koopt hij een beeld van zijn broer. Zijn dochter liet hij schilderen door Peter Klashorst. Maar toen hij tien jaar geleden twee kleine tekeningen met naïeve stadsgezichten van de Poolse kunstenaar Nikifor (1895-1968) * kocht, werd dat het voorzichtige begin van de nu prachtige collectie Outsider Art die momenteel zo'n dertig werken bevat en nog steeds groeit. Zelf zegt hij hierover "Toen ben ik gek geworden. Ik bezocht verschillende exposities en galleries. In Londen maakte de expositie 'Inner World' in White Chapel grote indruk op me. Hier werd werk getoond van outsiders samen met reguliere kunst. Daar zag ik werk van de Servische Sava Sekulic' (1902-1989) in combinatie met dat van Francis Picabia (1879-1953). Schitterend! Ik ben ook gek op volkstheater want dat is net als primitieve- en volkskunst een hele directe uiting van emotie".

Bij Galerie Hamer in Amsterdam maakte Dick van den Toorn voor het eerst kennis met de Gugging kunstenaars. Samen met zijn broer Joost begon hij hun werk te verzamelen. Dick zegt over zichzelf "Ik ben een'nitwit'; ik heb niet echt verstand van beeldende kunst. Ik laat me erg adviseren door mijn broer, maar ik koop altijd met mijn hart. Het zijn soms om-gek-te-worden-keuzes die je moet maken. Zo wilde ik van de Oostenrijker Franz Kernbeis (1935) een tekening van een plantje kopen, maar mijn broer kocht er een van een beest. Die is ook zo ontzettend mooi!".

"Je kijkt een andere wereld binnen"

In het rustig ogende appartement vormen de schilderijen en tekeningen, die hij regelmatig wisselt, een afgewogen compositie op de muren, gecombineerd met de beelden van zijn broer, als een schitterende aanvulling op de tweedimensionale kunst. Al het werk dat Dick van den Toorn aankoopt, wordt door een lijstenmaker zorgvuldig ingelijst. De man laat zich inspireren door het betreffende werk en bepaalt dan pas zijn keuze. Zijn voorkeur gaat uit naar oude lijsten met een geschiedenis omdat het werk er beter in uitkomt. Dat geldt ook voor de tekening van Scottie Wilson (1891-1972) waarover Van den Toorn gepassioneerd zegt "Wist je dat Picasso ook werk van Scottie verzamelde?". Het betreft hier dan ook een outsider kunstenaar waarvan bekend is dat hij zo rond midden 20e eeuw samen met grootheden als Pablo Picasso (1881-1973), Giorgio De Chirico (1888-1978), Paul Klee (1879-1940) en Joan Miró (1893-1983) exposeerde.

Het is niet zo zeer de achtergrond van de kunstenaar waardoor deze verzamelaar zich laat leiden, maar wel wat hij ziet van, en leest over Outsider Art. "Het is fascinerend, je kijkt een andere wereld binnen. Als ik bij Galerie Hamer binnenloop, dan kom ik heel vaak terug. Het werk blijft hangen en langzaam groeit het verlangen om het zelf te bezitten. Je vraagt je soms af, wat is dat in godsnaam? De abstractie van de krankzinnigheid?"

"Ook heel gek is het werk van Madge Gill (1882-1961) een vrouw die met een zwarte pen beelden tekende die ze als medium binnen kreeg. Toen ik die tekeningen zag, moest ik ze hebben."

"Schuldig"

Mijn oog valt op twee kleine naïef getekende landschappen met huisjes. Ik vraag van wie ze zijn en mij wordt verteld dat ze zijn gemaakt door zanger en tekenaar Benjamin Bonjour (1917), een Zwitserse postbode die in zijn vrije tijd tekende. Deze tekeningen heeft hij "puur gekocht omdat ze zo ontroerend mooi zijn". Ook het werk van de Rotterdammer Jaco Kranendonk (1951) van Atelier Herenplaats spreekt me erg aan, omdat het zo krachtig is.

Vooral in zijn zwart-wit tekeningen voel je de kracht, maar ook de chaos in zijn hoofd. Datzelfde gevoel heb ik ook bij de ets van Willem van Genk (1927-2005) die hier hangt.

Je ontwikkelt in de loop der jaren je smaak. Soms verkoop ik werken om andere te kunnen aanschaffen. Het is jammer dat de prijzen relatief zo hoog zijn geworden; vroeger kon je nog betaalbare originele Outsider Art kopen. Het doek van Walla in de achterkamer vond ik zo intrigerend toen ik het voor het eerst zag, met al die schizofrene vormen, de naam van zijn moeder en verwijzingen naar het communisme en de nazitijd, compleet met hakenkruizen met zo'n gek streepje eraan. Ja, dan moet ik dat ook hebben! Achteraf voel ik me wel eens schuldig dat je jezelf zoiets permitteert, maar ja, als je het kunt, dan doe je het.

Ik heb pas weer op internet via de website van Artprice een tekening van Walla gekocht, samen met een tekening van Oswald Tschirtner (1920-2007). Je zit dan met zweet in je handen te bieden via de telefoon. Het is een soort hebberigheid, bijna manisch, om ze te willen krijgen. Die tekening van Tschirtner is zo bijzonder met links en rechts van die langgerekte figuren die elkaar met hun neus aankijken en in het midden een centrale figuur, helemaal gearceerd met zwarte streepjes. Gek hè." Trots toont hij me zijn nieuwe aankopen op de laptop.

"Dit is het"

"Als acteur ben ik erg met mijn hoofd bezig. Als ik met verzamelen van kunst bezig ben, dan ben ik net als Walla en geef ik me volledig over aan mijn gevoel. Het is een andere onbewuste uiting in mijn hoofd en dat werkt verslavend." Het werk van zijn broer spreekt hem "ook enorm aan door zijn humor en erotiek". Hij laat me een schilpad zien waarvan de kop is vervangen door een mannelijk lid, "een lullig slome schildpad".

Ook de eenvoudige vormen van huizen die Kernbeis aan elkaar tekende met hun kruizen op het dak, worden in deze verzameling gecombineerd met een bronzen beeld van zijn broer, met bovenop een klein propellertje. Een van zijn topstukken is Ridder Dick; een bronzen beeld, bedekt met een laagje zilver, waarin Joost zijn broer Dick afbeeldt als een middeleeuwse ridder in harnas. Het is mij wel duidelijk; hier harmoniëren de twee werelden van twee- en driedimensionale kunst heel goed met elkaar.

Veel andere hedendaagse kunst vindt Van den Toorn "te uitgesproken; bij outsiders krijg ik een ultiem gevoel van 'dit is het'. Outsiders zijn puur autonoom. De tekeningen van Kernbeis prikkelen. Je vraagt je steeds weer af, 'wat is het?, wat stelt het voor?'. Het is leuk om te ontdekken wat het is of wat het juist niet is. En soms weet je het gewoon niet! Als ik werk uitleen voor exposities ben ik altijd weer blij als het terug komt. Dan kijk je er weer fris tegenaan". Op de afsluitende vraag of hij wel eens spijt heeft gehad van een aankoop, antwoordt hij stellig "Je krijgt altijd spijt van wat je niet gekocht hebt!".

Teruglopend naar het station, bedenk ik me dat ik hier over een paar jaar graag nog eens terugkom om te zien hoe de eindeloze begeerte van Dick van den Toorn is gegroeid om de lezers van Out of Art van zijn nieuwe aanwinsten op de hoogte te stellen.

* Over de laatste jaren uit het leven van de Poolse kunstenaar Nikifor, (eigenlijke naam Epifan Drowniak), werd in 1994 een speelfilm gemaakt.

Tekst Frits Gronert

www.nikifor.com.pl

